

Türk basın tarihinde taşrada yayınlanan bir merkez gazetesi: *Ülke*

Güney Nair*

Özet

Sivas'ta Türkler tarafından çıkarılan ilk gazete *Sivas* (1878) vilayet gazetesidir. 1909 yılında yayın hayatına başlayan *Vicdan* ve *Kızılırmak* gazeteleri yerel anlamda ülkemizdeki ilk özel gazetecilik faaliyetleri arasında yer alması açısından önemlidir. Milli mücadele hareketinin ilk yayın organı *İrade-i Milliye* gazetesi de Mustafa Kemal tarafından Sivas'ta yayınlanmaya başlanmıştır. Makaleye konu olan *Ülke* gazetesi sıra dışı bir yayıncılık faaliyetidir. Ülkemizde pek örneğine rastlanmayan, ulusal kimlik ile yayınlanmış yerel bölge gazetesidir. Tek parti döneminde bizzat siyasal iktidar tarafından Ankara'dan gönderilen matbaa makineleri, ekipmanlar ve personel ile yayın hayatına başlayan gazetenin, ulusal haberlere yer verdiği dikkat çekici isimlerin makalelerini yayınladığı görülmektedir. İlk yayın yılında Ankara'da basılan *Ulus* gazetesi ile sürekli haber iletişimi kuran, teknik destek alan *Ülke* gazetesi, üzerinde pek çalışılmamış özgün bir örnektir. Özellikle ilk yayın yılında yirmi bin adet basan gazete trenlerle doğu illerine gönderilerek dağıtılmıştır. Sivas'ta on dört yıl yayın hayatında kalan ve üç yayın döneminde 4454-330. sayı yayınlanan *Ülke* gazetesi içerik analizi yöntemiyle incelenmiş, mülakat tekniği ile 1988 yılından itibaren konu üzerinde çeşitli isimlerle yapılan görüşmeler sınıflandırılmış, elde edilen veriler karşılaştırılmış, gerekli literatür taramaları sonrası elde edilen bilgiler ışığında, gazetenin 1 Kasım 1945 - 21 Kasım 1946 tarihleri arasında tek parti iktidarının kontrolünde yayınlanan 376 sayısı genel bir perspektiften değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Basın tarihi, taşra gazetesi, merkez gazetesi, Sivas basını, *Ülke* gazetesi

A rural nationwide newspaper in Turkish press history: *Ülke*

Abstract

The first newspaper published by the Turks in Sivas is the *Sivas* (1878) provincial newspaper. *Vicdan* and *Kızılırmak* newspapers, which started publishing in 1909, are extremely important in terms of locally being among the first private journalism activities in our country. The *İrade-i Milliye* newspaper, which was the first publication of the national struggle movement, started to be published by Mustafa Kemal Atatürk in 1919 in Sivas. The subject of this study, the *Ülke* newspaper, is an extraordinary publishing activity. It is a local regional newspaper published with national identity, which is rarely encountered in our country. The newspaper, which started its publication life with the printing machines, equipment and personnel sent by the ruling power itself from Ankara during the single-party regime, published articles of remarkable intellectuals and reported national news. *Ülke* newspaper, which constantly communicated with and received technical support from the *Ulus* newspaper in Ankara in its first publication year, is a unique example that has not been studied much. The newspaper, which made twenty thousand print run especially in the first publication year, was distributed to the eastern provinces by trains. *Ülke* newspaper, which had been published as 4454-330 issues in three publishing periods in Sivas for four years, was analyzed by means of content analysis method. The interviews that were conducted with various names about the subject since 1998 have been classified using the interview technique, and the obtained data were compared. In the light of the information obtained after the necessary literature reviews, 376 issues of the newspaper, which had been published between November 1st, 1945 and November 21st, 1946 under the control of the single party rule in Turkey, were evaluated and interpreted from a general perspective.

Keywords: Press history, rural newspaper, central newspaper, Sivas press, *Ülke* newspaper

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, guneynair@gmail.com

Giriş

Türk Dil Kurumu (2015: 258) tarafından “gazete dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü” olarak tanımlanan basın, toplumsal yaşamın en önemli unsurları arasında kabul edilmekte, modern toplumlarda yasama, yürütme ve yargı erkinden sonra “dördüncü kuvvet” olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde bilişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak farklılaşan iletişim, bilgi ve haber akışının kaynakları “medya” olarak adlandırılan çok kapsamlı bir olgunun içinde çeşitlendirilmiş olsa da, basılı gazeteciliğin etkisi ve önemi halen varlığını sürdürmektedir.

İnsan doğası gereği devamlı haber almak, günlük gelişen olayları, bu olaylar üzerine şekillenen duygu ve düşünceleri öğrenme arzusu taşımaktadır. Yaşanan anda olup bitenleri öğrenme merakına dayanan (Ertuğ, 1970: 2) gazetelerin ortaya çıkışına etki eden önemli faktörlerden birisi insanlardaki bu öğrenme arzusudur. Günlük yaşamın olağan işleyişini bozan olağan dışı olaylar her zaman insanların dikkatini çekmiş dolayısıyla anda yaşananları okuyucularına aktaran gazeteler yayımlandıkları toplumların yaşamında her zaman önemli ve özel bir yere sahip olmuşlardır.

Epistemolojik olarak “gazete” deyiminin dilimize Latince’den Fransa yolu ile geçtiği görülmektedir. “Gazette, haberler bülteni demektir. Batıda ‘journal’, ‘Diurna’ (gündelik), ‘Chronicle’ (haber sıralaması)” adlarını (Çapman, 1970: 97) almaktadır. Gazete yayıncılığı ve matbaacılık birbirinden ayrı düşünülemeyen, birbirini tamamlayan iki kavramdır. Dolayısıyla matbaacılığın gelişmesi, gazeteciliğin gelişmesi anlamına gelmiştir.

Tarihsel gelişimi değerlendirildiğinde, basım faaliyetlerinin ilk kaynakları Pekin’de görülmekle birlikte (Çakır, 2007: 9), modern matbaacılık faaliyetlerinin başlatıcısı “Johannes Gutenberg’in tipo baskı yöntemi ile gerçekleştirdiği *Kırkiki Satırlı Kutsal Kitap* (1455) adlı eser” (Nair, 2016: 39) ilk basılı örnek olarak kabul edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ilk baskı ile 1494 yılında David ve Samuel İbn Nahmias kardeşlerin İspanya’dan sürgün edildiklerinde yanlarında getirdikleri baskı makinesi ile bastıkları *Beş Kitap* (1494) isimli eser ile tanışmıştır. Türklerin matbaacılık faaliyetlerine başlaması bu tarihten iki yüz yıl sonra gerçekleşmiştir. Basın yayın faaliyetlerine bu kadar uzun süre ilgisiz kalınmasının birçok toplumsal nedeni olmakla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu’nda tıpkı matbaa gibi gazete yayıncılığının da başlangıcı devlet iradesi ile olmuş ve ilk basım örneklerinden çok sonra Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde gazetecilik faaliyetleri başlamıştır.

Türk toplumunun matbaa ile tanışmasına ve ilk yazılı eserler basılmasına rağmen gazetecilik faaliyetlerinden uzak durması reformist padişah II. Mahmut’un dikkatini çekmiş ve bir yayın organı çıkarılması gündeme getirilmiştir. 19. yüzyıldan itibaren merkezi otorite tarafından saptanan topluma yeni kimlik kazandırma, var olan kültürel değerlerin yerine yeni değerler koyma çabasının ve imparatorluğun çalışmalarının birinci ağızdan kamuoyuna, özellikle batılı devletlere iyi anlatılması düşüncesi *Le Moniteur Ottoman*’ın yayınına gündeme getirmiştir. “Osmanlı İmparatorluğu’nun çıkarlarını her ortamda savunduğu için daha önce II. Mahmut tarafından nişan-ı iftihar ile ödüllendirilen, Fransız göçmeni deneyimli gazeteci Blacque tarafından yayınlanan gazete, Fransızca yayınlanmasına rağmen Türklerin ilk gazetecilik faaliyeti olarak adlandırılmaktadır” (Nair, 1999: 26). Toplumumuzda ilk özel gazetenin de *Spectateur Oriental* (Doğu Gözlemcisi) adıyla Fransa’dan ayrılıp İzmir’e gelen ve bir karşı devrimci olan Alexander Blacque” (Ankara Gazeteciler Cemiyeti, 1998: 10) tarafından yayımlandığı belirtilmektedir. 1 Kasım 1831 tarihinde ise ilk Türkçe gazete *Takvim-i*

Vekayi yine padişah II. Mahmut'un "nezaret için Esat Efendi nazır, Sarım Efendi ile Sait Bey dahi olveçhile memur ve tayin kılınsın" (Ertuğ, 1970:146) cümlelerini içeren buyruğu sonrası yayın hayatına başlamıştır. Günümüzde "İstanbul Basını" olarak da adlandırılan merkez gazeteciliği bu ilk örneklerinden sonra hızla gelişmiştir. "Yerel basın" olarak adlandırdığımız, taşra gazeteciliği ifadesiyle de tanımlanan yazılı basın hareketlerinin ilk örneğini vilayet gazeteleri oluşturmaktadır.

İmparatorluk sınırları içinde yerel gazeteciliğin ilk örneğini, imparatorluğun bir parçası olan Mısır'da, Türkçe ve Arapça olarak yayınlanan *Vekay-i Mısriyye* (20 Kasım 1828) kabul edilmektedir. Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından yayınlanan gazetenin "Bulak matbaasının olanaklarından ve Curnal Divanı haberleşmesinden yararlanarak özellikle devlet memurlarını bilgilendirmeyi" (Koloğlu, 2010:7) amaçladığı bilinmektedir.

Toplumumuzda yerel gazeteciliğin seyrini değiştiren en önemli olay 1864 yılında yayınlanan Vilayet Nizamnamesi ile "eyalet" sisteminden "vilayet" sistemine geçilmesidir. İmparatorluğun idari anlamda "21'i Asya, 6'sı Avrupa, 1'i Afrika ve 1'i de Akdeniz adalarında olmak üzere toplam 29 vilayete ayrılması ve her vilayete bir vali atanmasına" (Duman, 2007: 79) karar verilen nizamnamenin konumuz açısından en önemli kısmı her vilâyet merkezinde bir matbaanın açılmasına karar verilmiş olmasıdır. Bu doğrultuda "1864 yılında Mithat Paşa'nın Tuna vilayetinde kurduğu matbaa ve çıkardığı Tuna Gazetesi vilayet gazeteleri dönemini başlatmıştır" (Nair, 2016: 41). *Vakay-i Misiriyye*'nin ayaklanma sonrası imparatorluk sınırları dışında kalması nedeniyle İstanbul dışında yayınlanan ilk vilayet gazetesi olarak *Tuna* kabul edilmektedir. Vilayet matbaaları sadece gazete basmak amacıyla kurulmamıştır. Gazete yayıncılığı yanında "vilayet Salnameleri (yıllıklar) yayınlamak, takvimler, dini, edebi ve bilimsel eserler basılması" (Girgin, 2001: 123) gibi vilayetlerin kırtasiye işlerinin karşılanması da amaçlanmıştır. 1318 (1902) tarihli Maarif Salnamesi "Osmanlı İmparatorluğunun bugünkü Türkiye sınırları içinde kalan bölümünde 90'ı İstanbul'da olmak üzere 145 matbaa bulunduğunu" (ÇGD, 1984: 51) ifade etmektedir.

1908 yılında Meşrutiyetin ilan edilmesi toplumumuzda ki gazetecilik faaliyetleri üzerinde etkili olmuş, ulusal ve yerel gazetelerin sayılarında belirgin bir artışın yanı sıra "basın, tekdüzelikten kurtulmuş, devlet baskısının bulunmadığı düşünce platformlarına dönüşmüş, toplumun iletişim kurumu olma işlevini kazanmıştır" (Çığ, 2007: 49-50).

Tuna gazetesinin (1864) basımından on dört yıl sonra Sivas'ta ilk Türkçe yerel gazete olan ve aynı zamanda vilayet gazetesi kimliği taşıyan *Sivas* (1878) yayın hayatına başlamıştır.

Sivas'ta matbaacılık faaliyetlerinin başlangıcı

Sivas'ın yazılı basın tarihinin dikkat çekici detayları vardır ve bu detaylar toplumumuzdaki gazetecilik faaliyetleri içinde önemli ve anlamlı bir yere sahiptir. Ancak kentin basın geçmişinin yeteri kadar aydınlatılabildiğini söylemek güçtür.

Sivas'ın ilk matbaası, Vilayet Nizamnamesi'nin (1864) yayınlanmasından ve Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde ilk vilayet Gazetesi *Tuna*'nın yayın hayatına başlamasından on dört yıl sonra 1878 yılında kurulmuştur.

Genel olarak matbaanın kuruluş tarihi bu kabul edilmekle beraber farklı tarihlerde iddia edilmektedir. Bu iddialar arasında matbaanın 1880 yılında Abidin Paşa'nın valiliği döneminde kurulduğu yer almaktadır. Bundan başka Halil Rifat Paşa'nın valiliği sırasında

Sivas hükümet konağının yapılışından bir yıl sonra Vilayet Matbaasının açıldığı ve dolayısıyla bu tarihinde 1875 olduğu ileri sürülmektedir. (Nair, 1999: 52)

İldeki basımevi, ilin en eski müessesesidir. 1293 (1878) yılında İlbay (Ahmet İzzet) tarafından tesis edilmiştir. Basımevi binası 1328 (1913) yılında İlbay Muammer tarafından yaptırılmıştır (*Sivas Bülteni*, 1935: 182).

Taş basması bir makineyle basım faaliyetlerine başlayan Vilayet Matbaası sonradan düz baskı makinesi ve pedal makinesine sahip olmuş, 1937 yılında bu makineler elektrikle işletilmeye başlanmıştır. Hükümet Konağı'nın bir köşesinde basım faaliyetlerini yürüten Vilayet Matbaası 1913 yılında yeni binasına taşınmıştır. Uzun yıllar ilkel makinelerle basım faaliyetlerini sürdüren matbaanın son modernizasyonu vali Sabri Sözer ve Celal Kayacan'ın görev döneminde gerçekleştirilmiş, otomatik tipo makinesi (1971), yapan otomatik maşalı Grafo Pres (1972) ve otomatik kesme bıçağı (1973) alınmıştır. Matbaa 1993 yılında özel İdare Müdürlüğü'ne devredilmiş ve bir süre sonra zarar ettiği gerekçesi ile kapatılmıştır.

Sivas'ın ikinci ve ilk özel matbaası Kamil Basımevi'dir. 1930 yılında Kamil Yalçiner tarafından kurulan matbaa kentin basın-yayın yaşamına önemli katkılar sağlamıştır. "Kamil basımevi Sivas'ta basın hayatını canlandırmış ve il kültürüne çok faydeli yardımları dokunmuştur. Bu basımevinde birçok kitaplar basıldığı gibi İlkiz ve Toplantı Mecmuaları bu basım evinde basılmaktadır. Kamil Basımevi'nin makineleri yeni ve harfleri çok zengindir" (*Sivas Bülteni*, 1935: 207). Matbaa gazete basımının yanında kent tüccarının ve çeşitli kurumların kırtasiye, basım işlerini yerine getirmiştir.

Sivas'ta ilk özel matbaayı faaliyete sokan Kamil Yalçiner, kentin ilk kitabevinin (1925) de kurucusudur. Kentin kültür yaşamına önemli katkılar sağlayan ve halk arasında "Kitapçı Kamil" lakabı ile tanınan Yalçiner daha sonra soyadını değiştirmiş ve "Kitapçı" soyadını almıştır. Kamil matbaası, kapandığı 1970 yılına kadar "Sivas'a hizmet verdiği kırk yıllık süre içerisinde birçok gazete, dergi, kitap vb. basımına imza atmış, teknik olanakları sayesinde günün koşulları içerisinde basılan birçok eseri titizlikle yayınlamıştır" (Nair, 1999: 60).

Türkiye Cumhuriyeti'nin tek partili yaşamdan çok partili yaşama geçiş süreci Sivas'ın kültür yaşamında da kendini göstermiştir. Sivas'ta iktidar partisine karşı muhalefetin sesini duyuracak bir yayın organı çıkarılması düşüncesiyle bir matbaa kurulması için faaliyete geçen 14 kişi 1949 yılında Hakikat Matbaası'nı kurmuşlardır. 33 bin lira değerinde bir sermaye ile Rahmi Akça, Nazım Ağacıklıoğlu, Ahmet Alıngan-Osman Güvenal adına-, Nilüfer Damalı, Ahmet Göze, Cemal Göncü, Nuri Firuz, Abdullah Telli -Rıfat Öçten adına-, Ali Sezerer, Mustafa Koçer, Osman Çeliker, Atıf Okatan, Necati İnan ve Neşet Dumanlı tarafından kurulan Hakikat Matbaası bir dönem kapanmış olsa da, halen varlığını sürdürmekte, 1 Mart 1949 tarihinde yayın hayatına başlayan ve kentin en eski gazetesi olan *Hadiselerle Hakikat* gazetesi bu matbaada basılarak yayını sürdürmektedir.

Daha sonraki yıllarda modern teknoloji ile donatılmış matbaaların sayısı artmış, açılan matbaalar kentin basın yayın hayatına katkı sağlamışlardır.

Sivas basımının önemi ve yayınlanan ilk yerel gazeteler

Türk basın tarihi içinde Sivas basımını anlamlı ve önemli kılan noktalardan ilki, kentteki basın-yayın faaliyetlerinin ülkedeki gelişmelerle paralellik taşımasıdır. Osmanlı İmparatorluğu içinde önemli vilayet merkezlerinden biri olan Sivas, merkezi otorite

tarafından atılan adımların yansımalarını kısa süreler içinde gündelik yaşamında ve kültür hayatında hissetmiştir. Ülkemizde olduğu gibi Sivas'ta da azınlıklar tarafından başlatılan Ermeni cemaate yönelik ilk yayınlardan kısa bir süre sonra Türklerin basın hayatına kazandırdığı ilk gazete *Sivas* (1878) vilayet gazetesi kimliği ile yayınlanmaya başlamıştır.

İkinci bir önemli nokta milli mücadele hareketinin ilk yayın organı *İrade-i Milliye* gazetesinin Sivas'ta yayın hayatına başlamasıdır. "Mustafa Kemal, Sivas Kongresi'ni topladığında (4 Eylül 1919) milli mücadele hareketinin sesini duyuracak bir gazetenin yayınlanması gerektiğini düşünmüş ve Sivas'ta *İrade-i Milliye* gazetesi yayın hayatına (14 Eylül 1919) sokulmuştur" (Varlık, 2000: 62). Gazete hareketin öncü sesi olacak ve gücünü halktan alacak bir mücadeleyi tüm dünyaya duyuracaktır. Mustafa Kemal "14 Eylül günü, gazete adının altına 'Ulusun istek ve amaçlarının savunucusudur' ifadesini yazdırmıştır" (Arı, 2006: 13).

Kentin basın yayın faaliyetleri açısından merkezi otorite tarafından önemsendiğinin özel bir örneği de *Ülke* gazetesinin Sivas'ta yayın hayatına sokulmasıdır. Parti tarafından yayınlandığı bir yıllık yayın döneminde ülkemizde pek görmeye alışmadığımız bir yerel gazetecilik örneği olan *Ülke* gazetesi, bu makalenin konusu olacaktır.

Bir diğer vurgulanması gereken nokta tek parti döneminde Ankara'da yayınlanan "*Hakimiyet-i Milliye* ile *İrade-i Milliye* ve *Ulus* gazetesi ile *Ülke* gazetesi arasındaki ilişkidir" (Nair, 1999: 60, Nair, 2016-b: 1185). Ankara'da yayınlanmaya başlayan *Hakimiyet-i Milliye* (10 Ocak 1920) gazetesi, Sivas'ta yayını sürdürülen *İrade-i Milliye* gazetesine haber, klişe ve yayın desteği vermiştir. Benzer durum merkezi iktidarın Sivas'ta yayınladığı *Ülke* gazetesi (1 Kasım 1945) ve Ankara'da *Hakimiyet-i Milliye*'nin devamı olarak yayını sürdürülen *Ulus* gazetesi arasındaki ilişkide de görülmektedir. Ankara'da yayınlanan *Ulus* gazetesi, Sivas'ta yayınlanan *Ülke* gazetesine bir dönem sürekli olarak haber ve klişe fotoğraf desteği sağlamıştır. Bu iki örnek, merkezi otoritenin Sivas'ı "doğu illerine açılan bir pencere" olarak gördüğünü ve önemsedini ortaya koymaktadır.

Altı çizilmesi gereken bir diğer önemli nokta resmi yayıncılığın yanı sıra kentte özel gazete yayıncılığının da köklü geçmişe sahip olmasıdır. Aralarında ülke çapında tanınmış gazetecilerinde bulunduğu çok sayıda isim basın yayın sektörü içinde yer almış ve sektörde haber gazetelerinden mizah gazetelerine kadar geniş bir yelpazede çok sayıda süreli yayın kentin basın yaşamında yer etmiştir.

Daha öncede ifade edildiği gibi Türkler tarafından kentte başlatılan gazete yayıncılığı faaliyetlerinin ilk örneği 1878 yılında yayın hayatına başlayan *Sivas* vilayet gazetesidir. Kentte yaşayan yoğun Ermeni nüfusa da seslenmek isteyen gazete ilk sayılarını Ermenice ve Türkçe basmıştır. İlk sayının 1879 yılında yayınlandığına dair ifadeler de söz konusudur (Varlık, 2000: 62). Gazetenin 6 Aralık 1941 tarihli 2865. sayıya kadar yayınlandığı bilinmektedir. 1 Şubat 1926 tarihli 1669. sayıdan itibaren yayınlanan çeşitli sayıları Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphanesi'nde koruma altında bulunmaktadır.

Sivas basın tarihi içinde bu güne dek yapılan araştırmaların bulguları *Sivas* vilayet gazetesinin otuz yılı aşkın bir süre kentte tek başına yayın yaptığını ortaya koymaktadır. 1909 yılına gelindiğinde iki özel yerel gazete kentin yazılı basın yaşamına katılmıştır. Bunlardan ilki *Vicdan* gazetesidir. Daha önceki bir çalışmada (Nair, 1999:108) hakkında çok kısa bilgi sunulmuş -dolayısıyla da *Kızılırmak* gazetesinin

kentin ilk özel gazetesi olduğu ifade edilmiştir- *Vicdan* gazetesinin 1-25 sayıları tesadüfen bir koleksiyonerde ortaya çıkan nüshaları sayesinde detaylı bilgiler ortaya konmuş ve Sivas basın tarihinin bir karanlık sayfası daha aydınlanabilmiştir.

Vicdan gazetesi, 26 Temmuz 1909 tarihinde İttihat ve Terakki Fırkası memurlarınca yayın hayatına kazandırılmış kentin ilk özel gazetesi kimliğine sahip olmuştur. Vilayet Matbaası'nda basılıp pazartesi günleri yayınlandığını öğrendiğimiz gazetenin sahibi ve sorumlu müdürü Halit Cevdet Bey'dir. *Vicdan* gazetesinin kaç sayı yayınlandığı ve ne zaman kapandığına dair kesin bir ifade kullanmak eldeki veriler ışığında doğru değildir.

Vicdan gazetesinin yayın hayatına başlamasından üç ay sonra Sivas basın yaşamı uzun soluklu bir gazete ile tanışmıştır. Cumhuriyetçi, Mefkureci, Milli Gazete özelliği ile 15 Teşrinvevvel 325 (15 Ekim 1909) tarihinde yayına başlayan *Kızılırmak* gazetesi 25 Ekim 1946 yılına kadar yayın hayatında kalmıştır. Gazetenin kapanış tarihinin bu makale açısından dikkat çekici özelliği, sahibinin daha sonra *Ülke* gazetesini almasıdır. Yani *Kızılırmak* gazetesinin sahip olduğu sosyo-kültürel ve siyasal anlayış, *Ülke* gazetesinin sayfalarında sürmeye devam etmiştir.

Kızılırmak gazetesi ilk zamanlar Vilayet Matbaası'nda basılarak okuyucularıyla tanıştı. 1930 yılında Kamil Matbaası'nın kurulmasıyla basımına burada devam edildi. Kurucusu öğretmen Kamil Kitapçı'dır. Yayın hayatı süresince Hayri Lütfullah (1929), Hacı Abdioğlu Rıza (1935), Kemal Kitapçı (1946) vb. birçok isim sorumlu müdürlük ve yazı işleri müdürlüğü görevlerinde bulunmuşlardır. Gazetenin yayın hayatına başlamasını Kamil Kitapçı şu şekilde anlatmaktadır:

325 senesinde gençler ve memleket işiyle alakadar olan münevverler bir toplantı yaparak Sivas şehrinde hususi bir gazete çıkarmaya karar vermiş, imtiyaz ve idaresini de bana tevdi etmişlerdi. Gazetenin ismi şimdi Pınarbaşı Kaymakamı bulunan Muammer Bey'in buluşuyla *Kızılırmak* olmuştu. Maddi menfaatler asla hatıra getirilmemiş, gayet nazik ve feragatli emellerle işe başlanılmıştı *Kızılırmak* ilk neşrine 325'te başlamış, 326 senesi nihayetine kadar devam etmiştir. Üçüncü neşri 1925 senesidir. Bu sene içinde Sivas Halk Fırkası bir gazete çıkarmaya ve *Kızılırmak*'ı ihya etmeye karar vermişti. 925'de *Kızılırmak*'ı Halk Fırkası'na devredildikten sonra bir müddet neşriyat hayatına devam etmiş ve nihayette gazete Kemal Kitapçı'ya devredilmiştir. Kemal Kitapçı bu gazeteyi yine haftalık olarak 1946 yılına kadar neşriyatını devam ettirmiş ve bu tarihten sonra *Ülke* gazetesini çıkarmaya başladığından dolayı neşriyatı tatil etmiştir. (*Ülke*, 27.6.1966)

Sivas Basın Tarihi içindeki yayıncılık faaliyetlerini değerlendirirken üzerinde önemle durulması gereken bir nokta *İrade-i Milliye* gazetesinin yayın hayatına sokulmasıdır. Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından yürütülen milli mücadele sürecinde 4 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde yayınlanması kararına varılan ve yayın hayatına başlayan gazete milli mücadele hareketinin ilk yayın organı olması açısından Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından da özel öneme sahiptir. "Türk milletinin esaret kabul etmeyen sesi, yurt ve dünya ufuklarında bir bayrak gibi dalgalanmaya başlamıştı. Bu üstün hareketin erkek bir ses organına ihtiyacı vardı. O da ancak bir gazete ile duyurulabilirdi" (Aşkun, 1963: 161). *İrade-i Milliye* "13.9.1919 gecesi basılıp, 14.9.1919 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. İsmi Mustafa Kemal'in koyduğu gazete kolla çevrilen köhne baskı makinesinde bin adet" (Keskin, 2008: XI) basılarak dağıtılmış ve yoğun talep görmüştür.

Atatürk ihtilalinin ilk gazetesi (Öztoprak, 1981: 11) olarak tanımlanan ve aynı zamanda Sivas Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin merkezi ve fikir yuvası olarak bilinen Vilayet Matbaasında basılan *İrade-i Milliye* "Heyet-i Temsiliye'nin Sivas'ta bulunduğu

müddet zarfında 19 sayı kadar çıktı. Vilayet matbaasında baskı adedini yüzlerle ölçmek mutattı. 5000 nüsha basması bize mübalağalı görünüyordu. Halbuki bu miktarın bile az olduğu sonradan yapılan müracaatlardan anlaşıldı. Daha o zaman günü geçmiş nüshaları 20 değil 200 kuruşa dahi arayanlar vardı. İstanbul'dan bilhassa çok isteniyordu” (Aşkun, 1963:165). Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya gidişinden bir süre sonra, memlekette millet hakimiyetini tesis etmeyi amaçladığını belirten önder, Ankara'da *İrade-i Milliye*'nin görevlerini üstlenecek bir gazetenin çıkarılması gerektiğini belirtti. Kısa sürede yapılan hazırlıklar sonucu Ankara'da “Hakimiyet-i Milliye” 1920 yılında yayın hayatına sokuldu. Ankara'da yayın hayatına başlayan *Hakimiyet-i Milliye* ve Sivas'ta kalan *İrade-i Milliye* gazeteleri uzunca süre birbirleriyle kurdukları bağı koparmamışlar teknik ve habercilik anlamında birbirlerine katkı sağlamışlardır. *İrade-i Milliye* gazetesini Vilayet Matbaasında basan matbaa makinesi günümüzde Sivas Kongresi'nin toplandığı binada korunmakta ve sergilenmektedir.

Ülke gazetesinin üç yayın dönemi

1 Kasım 1945 yılına gelindiğinde aralıklarla yayınlanan gazetelerin yanında Sivas basın tarihinde iz bırakacak bir gazetenin yayın hayatına başladığı görülmektedir. Bu gazete tek parti iktidarının yayın organı özelliğiyle basımına başlanan *Ülke* gazetesidir.

Sivas basın tarihinde önemli bir yere sahip olan *Ülke* gazetesi günlük siyasi gazete kimliği ile dönemin tek siyasi partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olarak “Halk Gazetecilik Türk Anonim Şirketi” tarafından Sivas'ta yayınlanmıştır. 376 sayı parti tarafından yayınlanan gazete, bu sayıdan sonra el değiştirmiş ve Kitapçı ailesi tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Kentin ilk özel gazetesi *Kızılırmak* gazetesini 1909 yılında yayın hayatına sokan Kitapçı ailesi, *Ülke* gazetesini partiden devraldıktan sonra künyesine kuruluş yılı olarak (1909) ibaresini eklemiş ve *Ülke* gazetesini, *Kızılırmak* gazetesinin devamı olarak yorumlamıştır.

Ülke gazetesi kapandığı 1959 yılına kadar üç yayın dönemi geçirmiştir. *Ülke* gazetesi ile 1 Mart 1949 tarihinde yayınlanmaya başlanan *Hakikat* gazetesi, kentin çok partili siyasal hayata geçiş sürecindeki değişimine de tanıklık etmiş, o dönemin çatışmalarını, uzlaşmazlıklarını vb. yaşamış iki önemli yayın organıdır.

21 Kasım 1946'da gazete Sivas'ta yaşamını basın sektörüne adayan Kamil Kitapçı'nın oğlu Kemal Kitapçı tarafından çıkarılmaya başlandı. Bir dönem Kemal Kitapçı gazetenin hem sahibi hem de yazı işleri müdürü olarak görüldü. Bu durum 376. sayıdan 494. sayıya kadar sürdü. 26 Mart 1947 tarihinde (494. Sayı) gazetenin yazı işleri müdürlüğü görevini Ali Rıza Uluocak üstlenmiştir.

Gazetenin ilk yayın döneminde, 29 Eylül 1959 tarihine kadar bazen çok kısa bir süre için -bir gün gibi- bazen de uzunca bir süre yazı işleri müdürlüğü görevinin Mehmet Aydın Elbeyioğlu, Muhlis Nafiz Günay, Necati Görener, Raşit Başara ve Atılan Işık tarafından yürütüldüğü görülmektedir.

Gazetede bu kadar sık, hatta kimi zaman bir günlük isim değişikliklerinin yaşanmasının nedenini 1988 yılında kendisiyle röportaj yaparak görüştüğümüz Ali Rıza Uluocak şu şekilde açıklamaktadır:

O zamanlar yazı işleri müdürlüğü görevi için tahsil şartı aranmaktaydı. Herkes tahsilli olmadığı için, gazetenin başında durabilecek bir kişiye ihtiyaç vardı. Yazı işleri müdürünün bu görevi gazetenin başında bulunarak yerine getirmesi gerekiyordu. Örneğin, birinin işi olduğunda başka bir kişi o görevi yürütüyor, gazetede o kişinin adı çıkıyordu.

O dönemin koşulları içinde fahri bir sorumluluk olan, fazlaca maddi bir geliri bulunmayan yazı işleri müdürlüğü görevi gönüllülük ilkesiyle yerine getiriliyordu. *Ülke* gazetesinin arşivi incelendiğinde, yayın hayatında bulunduğu üç ayrı dönem zarfında altmış yedi kez künyesinde yazı işleri müdürü isminin değiştiği görülmektedir.

28 Haziran 1960 tarihinde *Ülke* gazetesinin ikinci yayın dönemi başlamış ve çok kısa sürmüştür. Bu dönemde yayınlanan gazetenin Kitapçı ailesiyle sadece imtiyaz ilişkisi bulunmakta, künyesinde gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürü olarak Mustafa Turan'ın adı yer almaktadır. Toplumun yaşadığı siyasal iklim kısa bir süre önce gerçekleşen 27 Mayıs 1960 ordu darbesi ve beraberindeki gelişmeler gazetenin sayfalarına yansıtılmıştır. İkinci yayın döneminin ilk sayısında yer alan başyazı çıkış amacını şu cümlelerle ortaya koymaktadır. “15 yıllık yayın hayatı olan *Ülke*, arkasında şerefli bir mazi, önünde aydınlık bir istikbal bulunmanın kuvvetiyle yeniden hizmete atılmış bulunuyor. *Ülke*'nin yeniden yayın hayatına başlayışı ideallerin ölümsüzlüğüne en canlı misaldir” (*Ülke*, 28.6.1960). Bu dönemdeki yayınları pek fazla uzun sürmemiş ve gazete kısa bir süre sonra kapanmıştır.

Altı yıl sonra, 1966 yılında *Ülke* gazetesi üçüncü kez kentin günlük gazeteleri arasında yerini almıştır. Bu yayın dönemi de kısa süreli olmuştur. 30 Mart 1966'da yayına başlayan gazete 30 Nisan 1967'de kapanmıştır. Bu yayın döneminde dikkat çeken noktalardan birisi kuşkusuz sayılarının yazılış şeklidir. Birinci yayın dönemini 29 Eylül 1959'da noktalandığında o güne kadar yayınlanan gazete sayısı 4454'tür. Bu üçüncü yayın döneminde gazete künyesinde sayısını verirken 4454 üzerine ekler yaparak okuyucuya ulaşmaktadır. Üçüncü yayın döneminin son baskısı yapıldığında başlığın yanında 4454-330 sayısına ulaşıldığı görülmektedir. Numaralandırma biçimi dikkate alındığında, birinci ve üçüncü yayın dönemini Kitapçı Ailesi'nin kontrolünde geçiren gazetenin Mustafa Turan tarafından darbe günlerinde kısa süre yayınlanan ikinci dönemini kendi devamı olarak kabul etmediğini söylemek olasıdır.

Gazetenin üçüncü yayın dönemi olan 30 Mart 1966 - 30 Nisan 1967 tarihleri arasında ise Yavuz Kitapçı, Metin Gürel, A. Oktay Işık ve Temel Kitapçı sırasıyla yazı işleri müdürlüğü görevinde bulunmuşlardır. Üçüncü yayın döneminde gazetenin kapanma nedeni kentte yayınlanan dört gazetenin *Haber* ismi altında birleşerek yeni bir gazeteyi yayın hayatına sokmalarıdır.

Tarihe not düşmek açısından burada *Yeni Ülke* gazetesinin yayıncılık faaliyetine vurgu yapmak gerekecektir. Sivas'ta 15 Mart 1986 tarihinde yayın hayatına başlayan, Pazar günleri hariç her gün yayınlanan “*Yeni Ülke* gazetesi yine aynı çizgide yayıncılık anlayışı ile kendisini *Ülke* gazetesinin oluşturduğu misyonun devamı olarak tanımlamıştır. 18 Şubat 2013 tarihine kadar kesintisiz yirmi yedi yıl yayınlanmış ve bu tarihte kentte yayınlanan 14 gazetenin 3 gazete çatısı altında birleşmesiyle yayın hayatına son vermiştir.

Ülke: İlk yayın yılında ulusal gazete kimliğinde bir bölge gazetesi

Sivas'ta basılan *Ülke* gazetesinin birinci yayın dönemini iki ayrı bölümde ele alıp değerlendirmek gerekmektedir.

Gazetenin 1 Kasım 1945 ve 21 Kasım 1946 tarihleri arasını kapsayan ve 376 sayı olarak yayınlanan ilk yılı diğer bir ifadeyle birinci dönemi, Türk basın tarihi açısından da dikkat çekicidir. Bu yayın döneminde *Ülke* gazetesi, toplumumuzda pek örneğine rastlanmayan özellikte ulusal kimlikte yerel bölge gazetesi olarak yayınlanmış, ulusal düzeyde haber yayıncılığı yapmış ve yirmi bin adet basılarak doğu illerinde dağıtım

yapmıştır. Bu yayın döneminde gazetenin kullandığı habercilik üslubunun, görsel ekipmanlarının, sayfa mizanpajının, yazar kadrosunun, *Ulus* gazetesi ile ilişkilerinin vb. son derece profesyonel olduğu görülmektedir. Bu yayın döneminde gazetenin sadece haber üzerine kurulu olduğu ve ülkeyi ilgilendiren iç ve dış olayları haberleştirdiği, yorumladığı görülmektedir.

376. sayıdan itibaren el değiştiren gazetenin (-ki İstanbul'da yayınlanan çeşitli gazeteler bu el değiştirme sürecini haberleştirmişlerdir) 29 Eylül 1959'a kadar süren ve maddi imkansızlıklar nedeniyle yayınına son verdiğini açıkladığı 4454. sayısına kadar olan birinci yayın döneminin ikinci bölümünde ulusal tarzdaki görünümünden zaman zaman uzaklaştığı, yerel gazete özelliğinin daha ön plana çıktığı, dağıtım ağının giderek küçüldüğü ve Sivas kent merkezi ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Bunun temel nedeni gazete yayınlamak için ekipmanlarıyla Ankara'dan gelen ekibin gazetenin el değiştirmesiyle birlikte geri çekilmesi, imtiyazının Sivaslı Kitapçı ailesine devredilmesi ve gazetenin Ankara destekli siyasi-teknik avantajlarından büyük oranda mahrum bırakılmasıdır.

Merkezi hükümet tarafından Anadolu'ya açılan bir kapı olarak görülen Sivas'ta böyle bir yatırımın gerekli görülmesinin ardından, gazete için gerekli bütün maddi olanaklar sağlanmıştı. Bu sayede, siyasal yapının tek partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin yaptığı çalışmalar, plan ve programlamalar dönemin iletişim koşulları ve teknik dezavantajları düşünülerek halka daha kısa sürede ve detaylı olarak iletilebilecekti. *Ülke* gazetesi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayıncılıkla ilgilenmek üzere kurulan Halk Gazetecilik ve Basın Türk Anonim Şirketi tarafından oluşturulan ve Sivas'a gönderilen bir heyet tarafından yayınlanmaya başlanmıştır. "Aralarında Kemal Zeki Gençosman, Refik Ahmet Sevensil, Nasuhi Baydar, Nazım Poray, Nihat Subaşı gibi isimlerin bulunduğu ve Ankara'dan gönderilen bu heyet" (Nair, 1999: 166) öncelikle gazetenin basımının yapılabileceği bir alan aramış, çeşitli öneriler sonrasında Devlet Demir Yolları fabrikası yanında çimento ambarı olarak kullanılan bir depo uygun bulunmuş, kiralanmış ve Ankara'dan getirilen matbaa makineleri buraya yerleştirilmiştir. O günlerde yaşanan gelişmelere tanıklık eden ve basın sektörünü yakından izleyen Şerafettin Aşlıçoban yapılan çalışmaları şu ifadelerle aktarmaktadır; "derken makineler de getirildi. O günlerin entertip denen en ileri makinesiydi. Bu makineyi Sivas'a ilk *Ülke* gazetesi getirmişti. Ve *Ülke* gazetesini kurdukları matbaada yayınlamaya başladılar" (Nair, 1999: 167).

Gazetenin, Halk Gazetecilik ve Basın Türk Anonim Şirketi adına imtiyaz sahibi olarak Nihat Subaşı görünmektedir. 68 x 100/2 ebatlarında dört sayfa, beş sütun olarak basılan gazete ülkenin gündemindeki gelişmelere paralel olarak zaman zaman altı sayfa olarak da yayınlanmış, yirmi bin adet basılarak trenlerle doğu illerine dağıtılmış ve nüshası 5 kuruş fiyat ile satılmıştır. Toplumun gündemindeki gelişmeler ışığında bazen baskı sayısı otuz bini bulan gazetenin ilk sayısının manşeti "Milli Şefimizin Bugün Söyleyecekleri Nutuku Büyük Bir Önemle Bekleniyor" başlığı ile Meclisin açış konuşmasını yapacak olan Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanı İsmet İnönü'ye ayrılmıştır.

İlk sayıda "Halkın dostu" başlıklı makalesinde gazetenin çıkış amacını açıklayan Refik Ahmet Sevensil, Anadolu'nun ortasından yurt ölçüsünde yayılma amacı güttüklerini dile getirerek şu düşünceleri kaleme almıştır;

Bir yerde gazete çıkması demek, orada uyanık, düşünen ve olup bitenleri öğrenmek ihtiyacında insanların bulunması demektir. Gazeteyi uyanık, düşünen ve olup bitenleri öğ-

renmek ihtiyacında insanlar yaşatır. Fakat bir yerde gazete çıkarılması, orada bu cinsten insanların çoğalmasına da sebep olur. Bu cinsten insanlardır ki, yurdun ve kamunun faydaları üzerine gönül çarpıntısı ile titrerler... Atatürk'ün Cumhuriyet'i kendilerine emanet ettiği milliyetçi, yurtsever, temiz ve iyi ahlaklı memleket çocukları yarınki Türkiye'nin mimarlarıdır. Anadolu ortasında kurulan ve yurt ölçüsünde yayılma ve çalışma için hizmete giren bir gazete elbette büyük halk ile beraber, sevimli, sevgili halk çocuklarının feragatli, duygulu, bilgili, milliyetçi, yurtsever geniş gençlik kitlesinin dostudur. (Ülke, 1 Kasım 1945)

Gazetenin ele aldığı haber konuları ülke gündemini ilgilendiren, ulusal ve uluslararası boyutta işlenen konulardır. Örneğin, yeni bir partinin kurulmakta olduğuna dair ilk haber "Celal Bayar Yeni Bir Parti Kuruyor" başlığı ile 28. sayısında verilmiştir. Haberin "son dakikada telefon ile aldığımız habere göre" (1 Aralık 1945) cümlesiyle başlaması, Sivas'ta bulunan gazete merkezi ile Ankara ve İstanbul arasında hızlı bir telefon trafiği olduğunu ortaya koymaktadır. 1946 Milletvekili Seçimi Kanunu (7 Haziran 1946), Üniversitelerin Muhtariyeti Kanunu (14 Haziran 1946) gibi ülke gündemini ilgilendiren çok sayıda konu gazetenin manşetinden haberleştirilmiştir. Bunun yanı sıra Boğazlar Konusu, Montreux Sözleşmesi, Türk-Sovyet İlişkileri ile ilgili haberler 8 Kasım 1945 tarihinden başlayarak sık sık gazetenin manşetinden kamuoyuna duyurulmuştur. Türk-Amerikan ilişkileri, Truman Doktrini, Marshall Yardımı, Kıbrıs Sorunu gibi uluslararası boyuttaki konular sıklıkla manşette yer bulmuştur.

Gazetenin sayfalarında makale yazan isimlere bakıldığında "ulusal gazete kimliği" tanımlamamız daha da olgunlaşmaktadır. *Ülke* gazetesi dönemin siyasi iktidarı ve tek partisinin yayın organı olmasının etkisiyle güçlü bir yazı ailesine sahip olmuştur. Ankara'dan, İstanbul'dan çeşitli zamanlarda makaleler göndererek, *Ülke* gazetesi sayfalarından kamuoyuna mesaj veren isimler arasında birçok ünlü isim yer almaktadır. Birinci yayın döneminin ilk bölümünde gazete sayfalarında makaleleri yer alan isimlerden bazıları şunlardır:

Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, Prof. Dr. Nihat Erim, Falih Rıfkı Atay, Peyami Safa, Behçet Kemal Çağlar, Ferudun Fazıl Tülbentçi, Hıfzıhrahman Raşit Öymen, Vâlâ Nurettin (Vâ-Nu) Agâh Sırrı Levend, Ahmet Emin Yalman, Vedat Dicleli, Hikmet Işık, Necmettin Sadak, Reşat Şemsettin Sırrer, Refik Ahmet Sevengil, Nasuhi Baydar, Fazıl Ahmet Aykaç, Esat Tekeli, Suat Kemal Yetkin, Kemal Zeki Gençosman, Selahattin Sözeri, Vehbi Cem Aşkun, Abdülkadir Sarısözen, Hüseyin Cahit Yalçın, Muhlis Nafiz Günay, Bedii Faik, Kemal Kitapçı vb. (Nair, 1999: 280).

Siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel olaylardan sanatsal konulara kadar birçok konuda söz sahibi isimlerin yazdığı *Ülke* gazetesi, partinin elinden çıkıp Kemal Kitapçı'ya devredildikten sonra kuşkusuz hem parti ile olan organik bağları zayıflamış hem de bu değerli yazar kadrosunun da önemli bir kısmını yitirmiştir. Yayın süresi içerisinde çok sayıda yazı işleri müdürü gazetede görev yapmıştır. 1 Kasım 1945'te gazetenin ilk yazı işleri müdürü Refik Ahmet Sevengil'dir. Ardından bu görevi Kemal Zeki Gençosman üstlenmiştir.

Sivas basın tarihi içinde Ankara-Sivas arasında kurulan gazetecilik köprüsünün farklı yıllarda iki özgün örneği karşımıza çıkmaktadır. İlki *İrade-i Milliye* ve *Hakimiyet-i Milliye* gazeteleri arasında kurulan haber ve teknik destek alış verişidir. İkincisi ise Sivas *Ülke* gazetesi ile Ankara *Ulus* gazetesi arasında kurulan bağıdır.

İlk özgün örneği Mustafa Kemal (Atatürk)'in uygulamaya soktuğu görülmektedir. *İrade-i Milliye*, Mustafa Kemal'in yayın hayatına soktuğu ikinci gazetedir. Daha önce Yıldırım Orduları Grubu ve 7. Ordu karargahının lağvedilmesi sonrası Suriye'den İstanbul'a döndükten sonra, arkadaşı Ali Fethi (Okyar) ile *Minber* isimli bir gazeteyi

İstanbul'da yayın hayatına sokmuştur. "Dr. Rasim Ferid, *Minber*'in imtiyaz sahipliğini ve sorumlu müdürlüğünü almış, Mustafa Kemal bu gazetede *Minber* takma adı ile başyazılar yazmış, yaklaşık 50 sayı çıktıktan sonra 21 Kasım 1918'de gazete kapanmıştır" (Tevetoğlu, 1988: 185).

Mustafa Kemal'in ikinci gazetecilik çabası *İrade-i Milliye* gazetesi olmuştur. *İrade-i Milliye* gazetesi ile daha sonra Ankara'da yayınlamaya başladığı *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi arasında kurulan habercilik köprüsü, Sivas-Ankara arası gazetecilik ilişkileri açısından kentin basın yaşamında ilk dikkat çekici örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yıllar sonra Ankara'da yayınlanan *Ulus* gazetesi ile Sivas *Ülke* gazetesi arasında kurulan bağ konumuz açısından dikkat çekicidir. Kendisiyle görüştüğümüz Kitapçı ailesinin üçüncü kuşağı Avukat Oğuz Kitapçı o dönemde "*Ülke* gazetesine Ankara *Ulus* gazetesinin devamlı olarak tren ile haber ve resim gönderdiğini" (Nair, 1999: 189) belirtmektedir. Bu çabanın temelindeki amaç Orta Anadolu ve doğu illerine ulaşmakta güçlük çeken *Ulus* gazetesinin dolayısıyla merkezi otoritenin fikirlerini *Ülke* gazetesi ile bu bölgelere ulaşmasının sağlanmasıdır. Gazetenin yayının dünyanın ve toplumun olağanüstü süreçler yaşadığı bir döneme rastladığının göz ardı edilmemesi gerekir. Çünkü dünya siyasetinin, bir savaş sonrası bunalım yaşadığı, her an yeni muharebelerin veya çatışmaların beklendiği ve devletlerin masa başlarında barış planlarını onaylamayı menfaatlerine ters buldukları bir dönemde, Türkiye açısından ise özellikle Sovyetler Birliği'nin ciddi bir tehlike oluşturduğu bir zaman diliminde, huzur, istikrar ve milli bütünlüğün, ülke çıkarlarının korunabilmesi ve yurttaşların aydınlatılabilmesi için devamlı okuyuculara bir takım telkinlerin verildiği gözlenmektedir. Gerek *Ulus* gerek *Ülke* aynı siyasal çizgide yayıncılık faaliyeti yürüten ve aynı siyasal partinin kontrolünde iki gazete olmanın doğal sonucu olarak zaman zaman haber ve teknik paylaşımlarda bulunmuşlardır. 1988 yılında kendisiyle yüz yüze görüştüğümüz ve *Ülke* gazetesinin uzun bir süre yazı işleri müdürlüğü görevini yürüten Ali Rıza Uluocak, Ankara'dan kendilerine klişeler gönderildiğini, telefon ile güncel haberler aktarıldığını, tren ile çeşitli matbaa malzemeleri gönderildiğini doğrulamaktadır.

Sivas'ta basılarak geniş bir kamuoyuna seslenen *Ülke* gazetesi 21 Kasım 1946 yılında 376. sayısında Halk Gazetecilik ve Basın Türk Anonim Şirketi tarafından Kemal Kitapçı'ya devredilmiştir. *Ülke* gazetesinin Sivas'taki yayıncılık faaliyetleri konusunda kendileriyle yüz yüze görüştüğümüz ve röportaj gerçekleştirdiğimiz Ahmet Turan Gürel, Şerafettin Aslıçoban ve Oğuz Kitapçı gazetenin devri konusunda benzer ifadeler kullanmışlardır. Gazete iyi yönetilememiş, maddi açıdan iflasın eşiğine gelmiş ve kapanmasının halk üzerinde olumsuz etki yaratacağı ve partinin yıpranacağı düşüncesiyle yayıncılık konusunda tecrübeli olan Kitapçı ailesine devredilmesi kararlaştırılmıştır. Gazetenin devri konusunda, aslında Kemal Kitapçı adı geçmekle beraber, asıl rol babası Kamil Kitapçı'nın olmuştur. O dönemde Sivas milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunan Kamil Kitapçı, gazeteyi kendi adına alıp, çalışma olanağına sahip değildi. Bu yüzden tüm işlemler Kemal Kitapçı üzerine yapılmıştır. Kendisiyle röportaj yaptığımız Kemal Kitapçı'nın oğlu Sivas barosuna kayıtlı avukat Oğuz Kitapçı devir süreci ile ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir;

Ne şartlarda gazete dedeme devredildi bilemiyorum. Ortada ne yazılı bir belge, ne de bir kayıt var. Tek bildiğimiz partinin gazeteyi kapatmak mecburiyetinde kalışı ve halk nazarında bu olayın olumsuzluğa neden olmaması için dedemin babam adına gazetenin imtiyazını üstlenmesi. Dedemin yayınladığı *Kızılırmak* gazetesinin de bir süre sonra

kapanmasından sonra bütün güç, *Ülke* gazetesinin iyi bir şekilde yayınlanmasına harcanmıştı. (Nair, 1999: 191)

Gazete el değiştirdikten sonra içeriğinde de bir takım değişiklikler yapmıştır. Daha önce sadece haber yayınlayan *Ülke*, el değiştirdikten sonra, sanat, edebiyat, magazin, spor konularına da yer veren bu konularda çeşitli yorumlar yayınlayan bir gazete görünümü kazanmıştır.

Sonuç

Araştırmaya konu olan *Ülke* gazetesinin 1 Kasım 1945 ve 21 Kasım 1946 tarihleri arasında kapsayan yayın dönemi (376 sayı) sadece Sivas basın tarihi değil, Türk basın tarihi açısından da son derece özel bir yayıncılık örneğidir. Taşrada ulusal gazete kimliği ile bir gazete yayınlanmış ve yayın merkezi olan Sivas'tan Anadolu'nun çeşitli doğu kentlerine dönemin en kolay ve hızlı ulaşım aracı olan trenlerle dağıtılmıştır.

Bu yayıncılık faaliyetinin özneliğini, yirminci yüzyılın son çeyreğinde İstanbul merkezli bazı büyük gazetelerin İzmir, Adana, Erzurum gibi çeşitli kentlerde kurdukları matbaalarda yaptıkları taşra baskısı ile karıştırmamak gerekir. Genel olarak bu yayıncılık faaliyeti merkezde yayınlanan gazetenin aynı basımının taşrada yapılmasıyla taze ve güncel haberlerin okuyucuya daha hızlı ulaştırılması çabalarının bir ürünü olarak karşımıza çıkmış, olağanüstü gelişmelerde İstanbul baskısı "son dakika" haberlere yer vermesiyle zaman zaman taşra baskısından farklı özellikler taşımıştır. *Ülke* gazetesinin ise ulusal gazete kimliği ile idaresi ve matbaası Sivas'ta kurulmuş, basım bu kentte gerçekleştirilmiş, ülke ve dünya gündeminin haberleri dönemin koşulları içinde anlık olarak ve tek parti mekanizmalarının katkısıyla Sivas'a ulaştırılmıştır. *Ülke*'nin haberleri, yorumları ve kalemleri İstanbul basınından farksızdır ve *Ülke* gazetesinin yaşadığı gelişmeler çeşitli başlıklarla İstanbul gazetelerine de konu olmuştur.

Böyle bir yayıncılık faaliyeti için Sivas'ın tercih edilmesinin çeşitli gerekçeleri arasında Sivas Kongresi'nin Sivas'ta toplanması, Mustafa Kemal'in burada milli mücadelenin ilk sesi *İrade-i Milliye*'yi yayınlaması, partinin cumhuriyet rejiminin kurucusu olması, kentin siyasi geçmişinde tek partiye güçlü destek vermesi, *İrade-i Milliye* ile *Hakimiyet-i Milliye* arasında kurulan bağın daha sonra *Hakimiyet-i Milliye'nin*, *Ulus* kimliği ile yayınına devam etmesi ve Sivas'ta yayınlanan *Ülke*'nin *Ulus* gazetesi ile yayıncılık bağı kurması sayılabilir. Tüm bunların yanında kentin jeopolitik konumu merkezi otoritenin Sivas'ı doğuya açılan bir pencere olarak görmesini sağlamıştır.

Ülke gazetesi yayınlandığı dönemin koşulları içinde siyasal iktidarın düşünce ve uygulamalarını kamuoyuna iletme açısından ulaştığı kitleler üzerinde etkili olmuştur. Genel olarak yirmi bin olan baskı adedinin bazı siyasal ve sosyal gelişmeler karşısında otuz bine çıkarıldığı ve gazetenin tükendiği bilinmektedir. Gazetecilik bağlamında tüm olumlu parametrelere karşın gazetenin iyi yönetilemediği, zarar ettiği ve partiye yük olduğu, dolayısıyla kapanmasından ziyade devredilmesinin daha mantıklı olacağına dair genel bir düşünce çeşitli yayın organlarında ve görüşülen dönemin tanıkları tarafından dillendirilmiş ve gazete Kitapçı ailesine devredilmiştir.

Günümüzde çeşitli nüshaları Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphanesi'nde korunmakta olan *Ülke* gazetesi; özgün kimliği, yayın faaliyetleri, habercilik anlayışı ve yazarları bağlamında farklı araştırmalar için bilim insanlarının ilgisini beklemektedir.

Kaynakça

- Ankara Gazeteciler Cemiyeti (1998) *Cumhuriyet Basını*. Ankara: Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- Arı, Kemal (2006) Atatürk'ün Yazarlığı ve Gazeteciliği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, V-13.
- Aşkun, V. Cem (1963) *Sivas Kongresi*, 2. Baskı. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.
- Ertuğ, H. Refik (1970) *Basın-Yayın Hareketleri Tarihi*. İstanbul Üniversitesi, Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, No:12. İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Ç. G. D. (1984) *Basın 80-84*. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları.
- Çakır, Hamza (2007) *Gazeteciliğe Giriş*. Konya: Tablet Yayınları.
- Çapman, Nedim (1970) *Kitle Haberleşmesi*. İzmir: Etiket Matbaası.
- Çığ, Ünsal (2007) 19. Yüzyılda Osmanlı'da Gazetecilik Hareketleri: Takvim-i Vekayi'den Vilayet ve Özel Girişim Gazetelerine, *Türkiye'de Yerel Basın*, Ed. Suat Gezgin. İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları.
- Duman, Harun, (2007) Osmanlı Döneminde Yerel Basın (1828-1922). *Türkiye'de Yerel Basın*, Ed. Suat Gezgin. İstanbul: İ. Ü. İletişim Fakültesi Yayınları.
- Girgin, Atilla (2001) *Yerel Gazetecilik*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Keskin, M. Gül (2008) *İrade-i Milliye Gazetesi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Koloğlu, Orhan (2010) *Osmanlı Dönemi Basınının İçeriği*. İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları.
- Nair, Güney (1999) 1878-1999 Sivas Basını. Sivas: Dilek Matbaası.
- Nair, Güney (2016) Toplumsal açıdan Türk basın tarihi içinde Sivas basınının önemi, *İrade-i Milliye* ve Mustafa Kemal (Atatürk). 14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı. S:38-48. <http://www.turkkongre.com/public/frontend/publications/2016/turkdunyasi2016.pdf>
- Nair, Güney (2016-b) Kentsel Gelişim Sürecinde Yerel Basının Önemi (Sivas Merkez İlçe Örneği) *I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*, Cilt:4. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Öztoprak, İzzet (1981) *Kurtuluş Savaşında Türk Basını*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Sivas Bülteni* (1935) Sivas: Kamil Kitab ve Basımevi.
- Tevetoğlu, Fethi (1988) Atatürk ile Okyar'ın Çıkardıkları Gazete: Minber. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. V/13.
- Varlık, Bülent (2000) Sivas Basın Tarihi Üzerine Notlar. *Toplumsal Tarih Dergisi*, s. 62-63.

Gazeteler

- Ülke* gazetesi, 1 Kasım 1945
Ülke gazetesi, 1 Aralık 1945
Ülke gazetesi, 3 Aralık 1945

- Ülke* gazetesi, 7 Haziran 1946
Ülke gazetesi, 14 Haziran 1946
Ülke gazetesi, 12 Temmuz 1947
Ülke gazetesi, 21 Nisan 1950
Ülke gazetesi, 28 Haziran 1960
Ülke gazetesi, 27 Haziran 1966